

Artemisia stelleriana

Sandmalört

NE

NA

LC

DD

NT

VU

EN

CR

RE

Nationellt utdöd (RE)

Klass: Magnoliopsida (tvåhjärtbladiga blomväxter), **Ordning:** Asterales (asterordningen), **Familj:** Asteraceae (korgblommiga), **Släkte:** *Artemisia* (malörter), **Art:** *Artemisia stelleriana* - sandmalört Besser **Synonymer:** *Stellers malört*

Kännetecken

Sandmalört är en drygt halvmeterhög, vid basen förvedad halvbuske med filtludna, djupt parflikade, korta men relativt breda blad. Blomställningarna bär ett måttligt antal relativt stora korgar på bladiga skaft. Hela växten är tätt, vitt silkesluden. Blommorna är gula, men dolda inom korgen. Aromatisk malörtsdoft saknas.

Utbredning och status

I Sverige påträffades sandmalörten först på Skånes västkust under senare delen av 1800-talet (tidigast 1876 vid Rydebäck i Kvistofta, senast sedd 1952 vid Mölle i Brunnby) och senare även i mellersta Halland (Falkenberg 1941) och norra Bohuslän (Hällsö i Tanum, 1920-talet). Totalt är färre än tio svenska lokaler kända. Arten ansågs vara utdöd i Sverige då den återfanns i Bohuslän 1992, där sågs ett fåtal individer fram till 1995 därefter har den ej gått att återfinna. Under 2003 och 2004 påträffades sandmalört som adventivväxt i Södermanland. Sandmalört saluförs från plantskolor sedan ett antal år. I Danmark har arten påträffats på ett fåtal lokaler på Sjælland och Jylland men synes numera vara utgången även härifrån. Sandmalört förekommer huvudsakligen kring västra delarna av norra Stilla havet (Kurilerna, Kamtjatka, Östsibirien, Sachalin, Japan, Korea), men har även påträffats på ett smärre antal utströdda lokaler kring Nordatlanten (nordöstra Nordamerika, Brittiska öarna och Norden). Orsakerna till dess förekomst vid Atlanten är inte helt utredda, men det troligaste är att arten förvildats från odling ut till havsstränderna liksom vresros (*Rosa rugosa*), vilken härstammar från samma område.

Ekologi

Sandmalört växer på sandiga havsstränder, strax ovan eller vid högvattenmärket, på lokalen i Bohuslän tillsammans med bl a strandråg *Leymus arenarius* och martorn *Eryngium maritima*. Att döma av tidigare uppgifter har även de skånska och danska förekomsterna varit av samma slag. Denna miljö har vanligtvis en gles vegetation, men på senare tid har strandrågsbestånden på många lokaler visat tendenser till att sluta sig alltmer, vilket kan missgynna bl a sandmalörten.

Hot

Vare sig sandmalörtens hastiga uppdykande på svenska havsstränder eller dess snabba försvinnande låter sig lätt förklaras. Det hävdas att den kraftiga tillbakagången i Skåne redan under 1880-talet berodde på "hänsynslös plundring genom skolynglingar", vilket måhända kan vara korrekt, men detta förklarar inte försvinnandet från andra lokaler under 1900-talet. På den kvarvarande bohuslänska lokalen observerades 1995 att något djur, sannolikt rådjur, hade betat av blomställningarna på de båda ännu levande plantorna och därigenom omöjliggjort frösättning. Samma sak har observerats i Danmark. Förekomsten i Bohuslän har, sedan den återupptäcktes uppvisat en långsam men dock tydlig tillbakagång och troligen är arten nu försvunnen från Sverige.

Åtgärder

Om möjligt bör det utredas vilka faktorer som orsakat sandmalörtens försvinnande från dess tidigare lokaler i Norden. Lokalen i Bohuslän bör fortlöpande övervakas genom floraväkteri och bör eftersökas i omgivningarna.

Övrigt

I Uppsala finns ett belägg samlat i Bohuslän och Havstensund, Hällsö 1934 där det står ”Införd från Cape Cod, Amerika. Utländska namn – NO: Sølvmalurt, DK: Sølv-Bynke, GB: Hoary Mugwort.

Litteratur

- Andersson, G. 1892. Om förekomsten af *Artemisia Stelleriana* i Danmark. Bot. Not. 45: 197–200.
- Areschoug, F. W. C. 1880. Smärre Fytografiska anteckningar I. *Artemisia Stelleriana* Bess. Bot. Not. 33: 137–150.
- Areschoug, F. W. C. 1893. Om förekomsten af *Artemisia Stelleriana* Bess. på vestra Skånes hafsstränder. Bot. Not. 46: 111–120.
- Ekman, J., Frostberg, K. & Svenson, A. 2005. Floraväxeriet i Sörmland och Uppland fram t.o.m. 2004. Daphne 16: 3–110.
- Georgson, K. m fl 1997. Hallands flora. Lund Hylander, N. 1971. Prima loca plantarum vascularium Sueciae Plantae subspontanae vel in tempore recentiore adventitiae. Suppl. till Svensk Bot. Tidskr. 64.
- Kraft, J. 1982. Floran i Brunnby socken med Kullaberg. Lund.
- Pedersen, A. 1961. Kurvblomsternes udbredelse i Danmark (ekskl. *Hieracium* og *Taraxacum*). Bot. Tidsskr. 57: 81–289.
- Sylvén, N. 1935. Skånefloras största sällsynheter. Skånes Natur 1935: 164–170.
- Weimarck, H. & Weimarck, G. 1985. Atlas över Skånes flora. Lund.

Författare

Erik Ljungstrand 1995. ©ArtDatabanken, SLU 2006.